

Joško Meden ob doprsnem kipu Maksima Gasparija v Selščku. Na glavi nosi slikarjev klobuk.

»Ni mogel verjeti, da se en otrok tako resno zanima za njega in za umetnost. Od takrat naprej sva si redno dopisovala, včasih me je pustil pozdraviti tudi prek kakšnega drugega sovaščana. Ko mi je pisal, mi je vedno priložil še kakšno majhno risbo, grafiko ali akvarel in se včasih oklical kar za mojega strica. Pismo je končal z 'Lepo te pozdravlja tvoj stric'.«

Notranjski čuvaj Gasparijeve zapuščine

Joško Meden je bil osebni prijatelj slikarja Maksima Gasparija – Dopisovati sta si začela, ko je Meden obiskoval četrti razred, danes pa je vnet zbiratelj njegove zapuščine

Besedilo in fotografije: Nataša Bucik Ozebek

»Bil sem v četrtem razredu, ko sem slikarju Maksimu Gaspariju poslal prvo pismo,« začetke svojega dolgoletnega dopisovanja in prijateljevanja z enim naših največjih slikarjev razkrije **Joško Meden** iz Selščka na Notranjskem. Čeprav je bil takrat otrok, Gaspari (1883–1980) pa že uveljavljen umetnik, pismo ni ostalo brez odgovora. »Hitro mi je odpisal. Ni mogel verjeti, da se en otrok tako resno zanima za njega in za umetnost. Od takrat naprej sva si redno dopisovala, včasih me je pustil pozdraviti tudi prek kakšnega drugega sovaščana. Ko mi je pisal, mi je vedno priložil še kakšno majhno risbo, grafiko ali akvarel in se včasih oklical kar za mojega strica. Pismo je končal z 'Lepo te pozdravlja tvoj stric',« pripoveduje Meden. V osnovni šoli v Begunjah si je Gasparijeve stvari izmenjeval s svojim učiteljem. »Takrat sva bila edina, ki sva se zanimala za Gasparija, danes nas je na srečo več,« se nasmeje. Odpelje nas do spomenika, ki so ga ob 130. obletnici slikarjeve smrti postavili v Selščku – tako, da umetnik zre proti svoji rojstni hiši. Meden je bil med pobudniki spomenika in še danes mu je v čast, da je lahko sodeloval pri njegovem odkritju. Prime se za klobuk, ki ni navaden klobuk – nekoč ga je na glavi nosil sam Gaspari.

Po pismu še srečanje

Še preden je začel hoditi v šolo, je pogosto prisluhnil pogovoru odraslih, ki je včasih nanesel tudi na nekega slikarja. Pripovedi o njem je vsrkaval v svojo malo glavo in v drugem razredu začel vneto zbirati vse, kar je dišalo po starem in kar je spominjalo na Maksima Gasparija. Pritegnile so ga razglednice z njegovimi motivi.

Ko je za njegovo strast izvedela soseda Anica Rajčevič, mu je zaupala slikarjev naslov. Verjela je, da lahko prav ta mali fant ohrani vez in spomin na pomembnega sovaščana. Druga soseda Alojzija Švigelj ga je nekoliko pozneje, ko je bil star 17 let, odpeljala v Ljubljano, da se je s slikarjem prvič tudi osebno srečal. »Neznansko se naju je razveselil, v njegovem ateljeju smo se še dolgo pogovarjali, pred odhodom pa mi je podaril eno svojih slik. Bil je marljiv in ustvarjalen človek, ki pa je vseeno znal biti zelo šaljiv,« se ga spominja. Z navdušenim zbiralcem Gasparijeve zapuščine se sprehodimo do hiše številka 20, v kateri se je Gaspari rodil. O tem priča tabla na steni, s katere morda izpod taistega klobuka, ki ga danes nosi Meden, zre slikar Gaspari. »To je fotografija njegovega zadnjega obiska v Selščku,« razkrije sogovornik. Danes se pri hiši reče pri Debevcu, in ko začne Meden pripovedovati o njeni zgodovini, ima kaj povedati. V hiši se je rodil slikar, v njej je bila gostilna, veliko pozneje celo disko, danes pa v njej stanuje priznani izdelovalec tetovaž. Nekaj metrov višje v vasi stoji še ena Gasparijeva hiša, kamor se je družina preselila po Maksimovem rojstvu. Slikarjev oče je v njej vodil trgovino. Meden je zelo ponosen, da mu jo je uspelo odkupiti, v njej snuje prostor za muzej, kjer bi lahko razstavil vse, kar je o Gaspariju zbral.

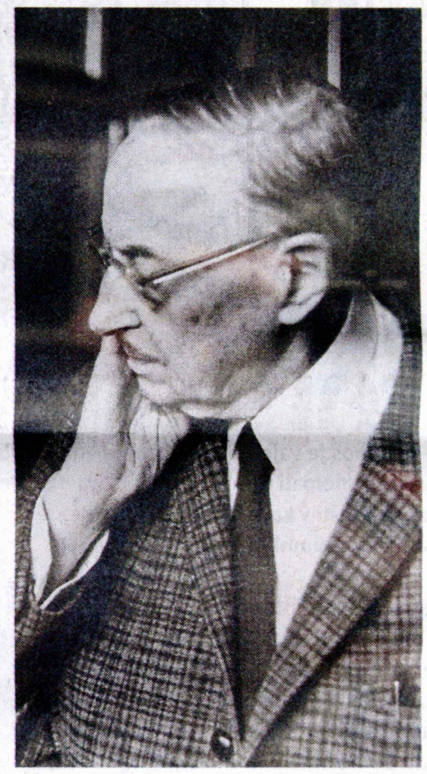

Maksim Gaspari je avtor podobe slovenskega Dedka Mraza. Eno od risb zanj hrani tudi Meden.

Rodil se je v Gasparijevi hiši

Medenova družina je bila z Gasparijevimi povezana. »Moja prababica Marjeta je prišla za deklo in pestrno h Gasparijevim, kjer je bil moj dedek za tesarja. Tam sta se spoznala in poročila. Slikarjeva mama Ivanka Švigelj je bila nato krstna botra mojemu dedku,« pripoveduje. Veliko kasneje, ko Gasparijevih že dolgo ni bilo več v Selščku, sta se Medenova mama in oče po poroki naselila v eno od Gasparijev hiš. »In tako sem se tudi jaz rodil v Gasparijevi hiši,« o povezavah pripoveduje sogovornik.

Razloži nam, da se Gasparijevo otroštvo ni končalo srečno. Njegov oče Jakob Gaspari je bil furlanskega rodu, v Selščck je kot trgovec z lesom prišel pred letom 1879 in se ustavljal v tamkajšnji gostilni, kjer je poizvedoval o lesu, hkrati pa se zaljubil v domačinko Ivanko Švigelj. Ker je bila iz premožnejše družine, se je z lepimi besedami in potratnim življenjem tudi sam izdajal za premožnega trgovca. Rodilo se jima je šest otrok, preživeli so le trije, najstarejši med njimi je bil Maksim. Ko mu je bilo 12 let, mu je mama umrla, oče je z dolgovi zapravil domačijo, zapustil Selščck, bodočega slikarja pa poslal k teti v Logatec. To je mladega Maksima za vedno zaznamovalo. »Čeprav je moral Gaspari rodni Selščck kmalu zapustiti, je bil nanj neizmerno navezan. Pogosto se je nenajavljen peš ali pozneje z avtom vračal v vas in obiskoval vaščane. Nekoč je zapisal, da če bi v Selščku imel le toliko zemlje, da bi lahko nanjo položil glavo, ne bi živel nikjer drugje kot tu. Motive iz Selščka je nato pogosto upodabljal tudi v svojih delih,« pripoveduje Meden.

Z Gasparijem sta si izmenjala lepo število pisem, zadnjega mu je slikar poslal leta 1976, že natipkanega, saj zaradi tresoče roke ni zmogel več čitljive pisave. Medena je pismo doseglo pri vojakih v Karlovcu. »Znati moramo čuvati domovino, saj je samo ena, kot je samo ena tudi mati!« mu je Gaspari v pismu položil na srce. In še: »S svojimi spomini se vse belj in češče vračam v nekdanji dom in čudovito otroštvo, ki mi ga je iztrgala preuranjena smrt moje matere. Morda še tembolj zato, ker sem moral prezgodaj v svet in skusiti preveč žalostnih in bridkih ur mrzle, tuje roke.« »Drži,« ob pismu reče Meden, »Gaspari o očetu ni nikoli rad govoril, morda zaradi tega, ker je vse zapravil, medtem ko je imel mamo pogosto v mislih in se je o njej zelo rad pogovarjal.« Kljub vsemu je bilo v Gasparijevem zgodnjem odhodu od doma vseeno tudi nekaj svetlega. Če ga oče ne bi poslal k teti in ga ta ne bi poslala za vajenca k trgovcu Murniku v Kamnik, morda nikoli ne bi srečal mecena Josipa Nikolaja Sadnikarja, ki je odkril Gasparijev talent za slikarstvo in mu odprl pot do dunajske akademije in slikarske prihodnosti.

Fotografija Maksima Gasparija.

Posteljica, konjiček in klobuk

Po Gasparijevi smrti je obdržal stik z njegovo soprogo Olgo in otroki, danes je še vedno v stiku z njegovimi vnuki in pravnuki. V svoji bogati zbirki hrani Gasparijeva pisma, koledarje z njegovimi motivi, izrezke iz časopisov, knjige, razglednice, slikarjevo budilko in žepno uro, njegovo rojstno posteljico in lesenega konjička, na katerem se je Gaspari gugal kot otrok. Je ponosni lastnik originalnih grafik, akvarelov in risb, slikarjeva žena Olga mu je podarila celo umetnikov klobuk. Obral je vse antikvariate, bolšjake in galerije, pa še vedno včasih kje najde kakšno delo z Gasparijevimi ilustracijami. Spremlja tudi dražbe, prikima pa, da so cene, ki jih dosegajo Gasparijeva dela, predvsem olja na platnu, zanj težko dosegljive. Začnejo se namreč pri 10.000 evrih.

Razglednica z delom Maksima Gasparija iz leta 1922. / Foto: Slovenski etnografski muzej